

Co-funded by
the European Union

СЕРТИФІКАТНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС

СТАНДАРТИ ЄС ТА ІНСТИТУЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА АУДИТУ І НАДАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ

2026

ЗАНЯТТЯ 3

**Від корпоративних скандалів до регуляторної
реформи: шлях реформування аудиту в ЄС**

Лектор: **Олег ПАСЬКО**

20.05.2026 | 15:30 EEST | ZOOM + MOODLE

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

Питання для розгляду

1		Логіка реформ	Чому корпоративні скандали запускають регуляторні реформи: «регуляторний маятник» і реактивне регулювання аудиту
2		Великі кейси	Enron, Parmalat і фінансова криза 2008 — від США до Європи як спільний урок для аудиту
3		Реформа ЄС	Архітектура відповіді ЄС: Зелена книга 2010 та Аудиторська реформа 2014 (Директива + Регламент)
4		Інструменти	Ротація фірм, заборона неаудиторських послуг, аудиторські комітети, публічний нагляд (СЕАОВ)
5		Чи спрацювало?	Оцінка реформи, концентрація ринку, нові кейси (Carillion, Wirecard) та уроки для України

РОЗДІЛ 1 · ЛОГІКА РЕФОРМ

Чому скандали запускають регуляторну реформу

Аудит — це інститут суспільної довіри. Гучний корпоративний крах руйнує довіру до фінансової звітності й одразу породжує політичний попит на «щось зробити».

Регулювання аудиту історично є **реактивним**: майже кожна хвиля реформ у ЄС йшла слідом за скандалом, а не випереджала його.

«Регуляторний маятник»: після кризи регулювання посилюється; у спокійні роки лунають заклики до дерегуляції — доки наступний крах не штовхне маятник назад.

ЦИКЛ КРИЗИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

РОЗДІЛ 2 • ВЕЛИКІ КЕЙСИ

Enron (2001) і Sarbanes–Oxley: глобальний каталізатор

ENRON • США • 2001

- Енергетичний гігант приховував борги через позабалансові структури (SPE) і завищував прибутки.
- Грудень 2001 — банкрутство, на той час найбільше в історії США.
- Крах аудитора Arthur Andersen — «Велика п'ятірка» стала «Великою четвіркою».

ВІДПОВІДЬ США • SOX 2002

- Sarbanes–Oxley Act — створення PCAOB як публічного наглядача аудиту.
- Заборона низки неаудиторських послуг аудиторам.
- Особиста відповідальність CEO/CFO за достовірність звітності.
- Незалежні аудиторські комітети.

SOX задав глобальний стандарт нагляду — і поставив перед ЄС питання про власну відповідь.

ДЖЕРЕЛА

Healy, P. M., & Palepu, K. G. (2003). The Fall of Enron. Journal of Economic Perspectives, 17(2), 3–26. <https://doi.org/10.1257/089533003765888403>
Sarbanes–Oxley Act of 2002, Pub. L. No. 107–204, 116 Stat. 745. <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3763>

РОЗДІЛ 2 · ВЕЛИКІ КЕЙСИ

Parmalat (2003): «європейський Enron»

Грудень 2003. Італійський молочний гігант Parmalat зазнав краху після виявлення «діри» в балансі обсягом близько **€14 млрд.**

У центрі — фіктивний рахунок дочірньої Bonlat на Кайманах: нібито €3,9 млрд на рахунку Bank of America, якого не існувало.

Аудит: Grant Thornton (Bonlat) і Deloitte & Touche. Випадок загострив питання ротації та незалежності аудитора в Європі.

≈ **€14 млрд**

фіктивних активів у звітності

€3,9 млрд

неіснуючий рахунок Bonlat (Каймани)

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ ЄС

Parmalat (та Royal Ahold, Нідерланди, 2003) довели: проблема не суто американська. Це підштовхнуло ЄС до модернізації Восьмої директиви про аудит.

РОЗДІЛ 3 · РЕФОРМА ЄС

Перша відповідь ЄС: від 1984 до 2006 року

1984

Восьма директива

Директива 84/253/ЄЕС регулювала лише допуск і кваліфікацію осіб, відповідальних за обов'язковий аудит.

2003

План модернізації

Після Enron і Parmalat Комісія оголошує план посилення обов'язкового аудиту в ЄС.

2006

Директива 2006/43/ЄС

Statutory Audit Directive: публічний нагляд, реєстрація аудиторів, ротація ключового партнера, аудиторські комітети для PIE, застосування МСА.

РОЗДІЛ 3 · РЕФОРМА ЄС

Фінансова криза 2008 → Зелена книга 2010

ШОК 2008 РОКУ

- Банки отримували «чисті» аудиторські висновки за місяці до колапсу.
- Загострився «очікувальний розрив» (expectation gap): чого очікує суспільство від аудиту vs що аудит реально гарантує.
- Постало питання ролі аудиту у фінансовій стабільності.

ЗЕЛЕНА КНИГА · 13.10.2010

«Audit Policy: Lessons from the Crisis» — COM(2010) 561

- Роль і реальний обсяг аудиту
- Незалежність аудитора та конфлікти інтересів
- Концентрація ринку «Великої четвірки» та системний ризик
- Нагляд за аудитом на рівні ЄС

Запустила широку публічну консультацію → шлях до реформи 2014.

РОЗДІЛ 3 · РЕФОРМА ЄС

Реформа аудиту ЄС 2014: новий правовий режим

ДИРЕКТИВА 2014/56/ЄС

Вносить зміни до Директиви 2006/43/ЄС. Базові правила для всіх обов'язкових аудитів у ЄС.

РЕГЛАМЕНТ (ЄС) № 537/2014

Спеціальні, прямо застосовні вимоги до аудиту суб'єктів суспільного інтересу (PIE).

Ухвалено 16 квітня 2014 · застосування з 17 червня 2016

ЧОТИРИ ЦІЛІ РЕФОРМИ

Незалежність

Послабити надто тісні зв'язки аудитор–клієнт

Прозорість

Більше корисної інформації для інвесторів

Конкуренція

Зменшити концентрацію «Великої четвірки»

Нагляд ЄС

Зміцнити загальноєвропейську координацію

РОЗДІЛ 4 · ІНСТРУМЕНТИ РЕФОРМИ

Інструмент 1 — обов'язкова ротація та тендер

Щоб розірвати «занадто тісні» багаторічні стосунки аудиторської фірми з клієнтом-PIE, Регламент 537/2014 запровадив обов'язкову зміну фірми та конкурентний відбір.

10 РОКІВ

Базовий максимальний строк співпраці з
однією аудиторською фірмою для PIE

до 20 / 24

Подовження: до 20 років після нового
тендеру або до 24 — за спільного аудиту
(на розсуд держави-члена)

7 РОКІВ

Максимальний строк для ключового
партнера із завдання до обов'язкової
ротації

Поряд з ротацією — обов'язковий конкурсний відбір (тендер) аудитора для PIE.

РОЗДІЛ 4 · ІНСТРУМЕНТИ РЕФОРМИ

Інструмент 2 — заборона неаудиторських послуг

«ЧОРНИЙ СПИСОК» НАС ДЛЯ РІЕ

Аудитору РІЕ заборонено надавати клієнту певні неаудиторські послуги, зокрема:

- ведення бухгалтерського обліку та підготовка звітності
- певні податкові консультації та послуги з оцінки
- послуги, пов'язані з управлінням або ухваленням рішень
- розробка / впровадження фінансових ІТ-систем

ЛІМІТ НА ДОЗВОЛЕНІ ПОСЛУГИ

$\leq 70 \%$

середньої аудиторської винагороди за останні 3 роки — стеля для
дозволених неаудиторських послуг

Мета: усунути конфлікт інтересів і зміцнити незалежність
аудитора — «у фактах і в сприйнятті».

РОЗДІЛ 4 · ІНСТРУМЕНТИ РЕФОРМИ

Інструмент 3 — комітети та розширена звітність

Аудиторські комітети

Обов'язкові для РІЕ. Більшість незалежних членів; принаймні один — із компетентністю у фінансах/аудиті. Наглядають за процесом фінзвітності та відбором аудитора.

Розширений аудиторський звіт

Ключові питання аудиту (КАМ) замість шаблонного «pass/fail»; явна оцінка припущення про безперервність діяльності (going concern).

Звіт аудиторському комітету

Додатковий, детальніший звіт про обсяг, висновки та виявлені ризики — для зміцнення корпоративного управління й діалогу.

РОЗДІЛ 4 · ІНСТРУМЕНТИ РЕФОРМИ

Інституційний нагляд: СЕАОВ та національні органи

СЕАОВ — Комітет європейських органів нагляду за аудитом

Створений Регламентом 537/2014 (з 2016). Координує публічний нагляд за аудитом на рівні ЄС, сприяє узгодженому застосуванню правил та обміну інспекційними практиками між державами-членами.

Публічний нагляд

Незалежні від професії національні компетентні органи (NCAs)

Інспекції якості

Періодичні перевірки аудиторських фірм, що аудують PIE

Правозастосування

Санкції за порушення; реєстр аудиторів і прозорість заходів

Ключовий принцип: незалежність нагляду від аудиторської професії.

РОЗДІЛ 5 · ЧИ СПРАЦЮВАЛО?

Чи спрацювала реформа? Змішаний результат

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ↑

Незалежне дослідження для Комісії (CEPS/ECMI, 2023): реформа дієво підвищила рівень незалежності аудиторів.

КОНКУРЕНЦІЯ ↔

Ринок не став суттєво конкурентнішим: більшість аудитів PIE і далі виконує «Велика четвірка».

~59 %

середня частка «Великої четвірки» в аудитах PIE у ЄС (2021; ↓ з ~70 % у 2018) — але понад 80 % за виручкою

«СТІЙКО ВИСОКА КОНЦЕНТРАЦІЯ»

Спільний звіт СЕАОВ і Комісії (2024) фіксує збереження високої концентрації ринку та системний ризик «занадто великий, щоб впасти». Незалежність піддалася регулюванню; конкуренцію — приписати складніше. Це й залишається головним невирішеним питанням реформи.

РОЗДІЛ 5 · НОВІ КЕЙСИ

Carillion (2018, Велика Британія): тиск на регулятора

КРАХ · СІЧЕНЬ 2018

Раптовий колапс будівельно-сервісного гіганта Carillion із масштабними держконтрактами. Аудитор KPMG опинився під вогнем критики парламенту.

Парламентський комітет визнав «слабку реакцію» наглядача FRC чинником «кризи довіри до аудиту».

2018

Kingman Review

Незалежний огляд FRC: «доволі хаотична будівля». Рекомендація — замінити FRC сильнішим регулятором ARGAs.

2019

CMA market study

Орган з конкуренції: ринок надто концентрований; пропозиції щодо операційного розділення аудиту й консалтингу.

2019

Brydon Review

Переосмислення самої якості та призначення аудиту як окремої професії, орієнтованої на користувача.

РОЗДІЛ 5 · НОВІ КЕЙСИ

Wirecard (2020, Німеччина) → реформа FISG 2021

КРАХ · ЧЕРВЕНЬ 2020

Колапс Wirecard — компанії з індексу DAX. У звітності «зникли» близько €1,9 млрд, нібито розміщені на довірчих рахунках.

Аудитор EY роками покладався на підтвердження від третіх сторін замість прямих банківських підтверджень — ключовий аудиторський провал.

FISG — закон про зміцнення цілісності фінансового ринку (чинний з 01.07.2021)

Посилення BaFin: прямі повноваження на форензік-перевірки звітності

Скасування дворівневого нагляду — ліквідація приватної DPR/FREP

Обов'язкові аудиторські комітети для всіх лістингових компаній і PIE

Жорсткіша заборона неаудиторських послуг (зокрема податкових для PIE)

Підвищення відповідальності аудитора та межі цивільної відповідальності

РОЗДІЛ 5 · НОВІ КЕЙСИ

Велика Британія: від ARGA до відмови (2026)

2019–21

План замінити FRC на сильніший регулятор ARGА з ширшими повноваженнями

2024

Законопроект про реформу аудиту й корпоративного управління — у Королівській промові

...

Неодноразові затримки на тлі пріоритету «зростання та конкурентоспроможності»

Січень 2026

Уряд відмовляється від створення ARGА; FRC залишається регулятором

УРОК

Навіть після гучного краху реформа може застопоритися. Скандал — каталізатор, але не гарантія сталих змін: вирішують політичне вікно, «апетит до зростання» й те, чи встиг чинний регулятор сам себе оновити.

СИНТЕЗ

Уроки: регуляторний цикл і траєкторія аудиту

Скандал — каталізатор

Кожна хвиля реформ ішла слідом за гучним крахом. Регулювання аудиту радше реактивне, ніж випереджальне.

ЄС обрав «жорстке право»

Регламент + директива з прямою дією для PIE; США — модель SOX/PCAOB. Обидва підходи — відповідь на кризу.

Незалежність vs конкуренція

Незалежність піддається регулюванню; конкуренцію «приписати» складно — концентрація залишається.

Розширення меж аудиту

Від перевірки фінзвітності — до довіри в ширшому сенсі: ESG / sustainability assurance (CSRD, ISSA 5000).

ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Висновки для України

ГАРМОНІЗАЦІЯ З ACQUIS ЄС

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (№ 2258-VIII, 2017) побудований на Директиві 2006/43/ЄС та Регламенті 537/2014.

Створено Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (АПАС) — аналог національного компетентного органу: контроль якості, реєстр, нагляд за аудитом РІЕ.

ПРІОРИТЕТИ, ЩО ПІДКАЗУЄ ДОСВІД ЄС

Реальна незалежність нагляду

Інституційна та фінансова автономія наглядача від професії

Дієве правозастосування

Не декларативні, а застосовувані санкції та прозорість заходів

Увага до концентрації ринку

Сприяти конкуренції та стійкості — урок, який ЄС досі не закрив

Довіра як умова відновлення

Достовірна звітність = передумова інвестицій у повоєнну відбудову

Co-funded by
the European Union

Sumy National
Agrarian University

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

Заняття 3 · Від корпоративних скандалів до регуляторної реформи: шлях реформування аудиту в ЄС

Вебсторінка проєкту

<https://projects.snau.edu.ua/eustrust/>

Сторінка курсу

<https://projects.snau.edu.ua/eustrust/navchalni-kursi/standarti-ies-ta-institucijna-infrastruktura-audit-u-i-nadannja-vpevnenosti/>

Розклад занять

<https://projects.snau.edu.ua/eustrust/wp-content/uploads/sites/8/2026/05/rozklad-2025-2026-sieav.pdf>

Команда проєкту

<https://projects.snau.edu.ua/eustrust/proiekt-ta-komanda/komanda-proiektu/>